

En presentasjon fra NOVA

Fra observasjon til vurdering til beslutning

Fagdag om undersøkelsessaker i barnevernet

Elisabeth Backe-Hansen

Dagens temaer

- ✓ Noen politiske føringer og utviklingstrekk
- ✓ Kjennetegn ved sakene og inngrepskriterier
- ✓ Beslutningsprosessen og beslutningene
- ✓ Om å gjøre feil

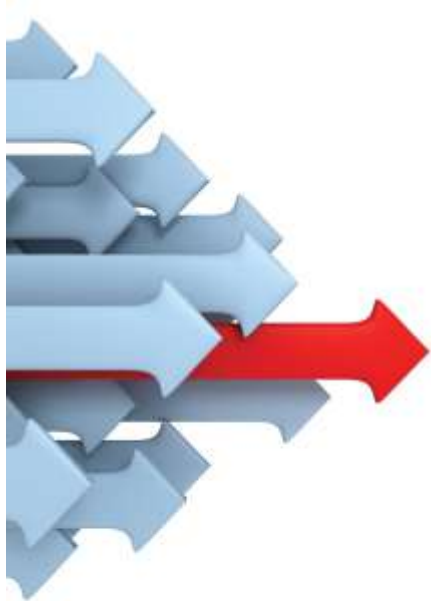
Noen politiske føringer

- ✓ **1992-loven: Lavere terskel for å ta kontakt med barnevernet**
- ✓ **1992-loven: Annen hjemmel for hjelpetiltak enn for omsorgstiltak**
- ✓ **Stadig sterkere vektlegging av barn og unges medvirkning (senest forskrift av 2014)**
- ✓ **Økt ønske om standardisering av arbeidsmåter og tiltak (L 106)**
- ✓ **Klarere avgrensning av barnevernets ansvarsområde? (NOU 2016:16)**
- ✓ **Barnevernloven som rettighetslov? (NOU 2016:16)**

Noen utviklingstrekk

- ✓ Fra 2003 til 2015 økte andelen barn og unge i barnevernet fra **20,3** til **25,2 per 1000** (31.12). Antallet i løpet av året økte med **48,5 %** (har vært på **vel 53.000** i flere år)
- ✓ Økende andel innvandrerbarn i barnevernet, som i alt utgjorde **26 %** i løpet av året 2015
- ✓ Økt antall gjennomførte undersøkelser, med i alt **119 %** fra 2003-2015
- ✓ Men andelen undersøkelser som fører til tiltak, har sunket i takt med dette, fra **52 %** i 2003 til **40 %** i 2015
- ✓ Økende andel tiltak i form av råd og veiledning, som utgjorde **25,6 %** av de nye tiltakene i 2015

Kjennetegn og inngrepskriterier

Er du bekymret
for et barn?

10 SPØRSMÅL OG SVAR OM Å MELDE TIL BARNEVERNET

Inngrepskriterier

§ 4-4

Barneverntjenesten **skal** bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak **skal** ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Barneverntjenesten **skal**, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har **særlig behov** for det, **sørge for** å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien.

NOU 2016:16, § 12

Barneverntjenesten **skal** tilby og sette i verk egnede hjelpetiltak for barnet og familien når barnet på grunn av forholdene i familien eller av andre grunner har særlige behov for det. Hjelpetiltak **kan likevel ikke** gjennomføres uten samtykke fra den tiltaket retter seg mot. Krav om samtykke fra barnet forutsetter at barnet har partsrettigheter etter § 78.

Hjelpetiltak **skal** ha som formål å bidra til positiv utvikling hos barnet eller familien.

To beslutningsrammer

Et «velferds»barnevern

Et «risiko»barnevern

Barnevernet vurderer i forhold til

- ✓ ...barn og unges oppvekstvilkår mer generelt
- ✓ ...å iverksette generelt forebyggende tiltak
- ✓ ...å nå mange barn og unge, uten veldig alvorlige problemer
- ✓ ...å tilby lavterskeltiltak

Barnevernet vurderer i forhold til

- ✓ ...saker der det er alvorlig bekymring for barn og unge
- ✓ ...iverksetting av mer omfattende hjelpetiltak
- ✓ ...saker der plassering utenfor hjemmet er en reell mulighet

Om barnevernet – (utviklet av Kråd)

1 Når bør jeg melde fra til barnevernet?

Er du bekymret for et barn, kanskje fordi du tror foreldrene ikke klarer å ta godt nok vare på barnet? Da bør du melde fra til barnevernet.

2 Hvordan kan jeg vite om det er alvorlig nok?

Er du bekymret, skal du melde fra uansett. Din melding kan være svært viktig for barnet det gjelder. Det er barnevernets oppgave å vurdere alvorret og om hjelp er nødvendig.

I 2015 førte **1**
av 3 meldinger
til vedtak om
tiltak

Tre grupper kjennetegn i statistikken

Kjennetegn ved foreldrene:

Somatisk sykdom, psykiske problemer/lidelser, rusmisbruk, manglende foreldreferdigheter, kriminalitet, andre forhold ved foreldrene/familien

Kjennetegn ved omsorgssituasjonen:

Høy grad av konflikt hjemme, vold i hjemmet/vitne til vold i nære relasjoner, vanskjøtsel, fysisk mishandling, psykisk mishandling, seksuelle overgrep

Kjennetegn ved barna/ungdommene:

Nedsatt funksjonsevne, psykiske problemer/lidelser, rusmisbruk, atferdsvansker, kriminalitet, relasjonsproblemer, andre forhold ved barnet

→ **Men hva KUNNE også stått der?**

Fordeling på to tidspunkter (Kilde: SSB)

2003

9440 nye barn, 12307 årsaker, i snitt **1,3** årsaker per barn, uoppgitt/annet **23,9 %**

Kjennetegn ved foreldrene
55,3 %

Kjennetegn ved omsorgssituasjonen
5,5 %

Kjennetegn ved barna og ungdommene
14,6 %

2015

14644 nye barn, 26309 årsaker, i snitt **1,8** årsaker per barn, uoppgitt/annet **10,8 %**

Kjennetegn ved foreldrene
43,9 %

Kjennetegn ved omsorgssituasjonen
24,7 % (hvorav høykonfliktsaker og eksponering for vold utgjorde **4** av **5** saker)

Kjennetegn ved barna og ungdommene
19,6 %

Mer om kjennetegn ved foreldrene

- ✓ Mindre utdanning
- ✓ Lavere deltakelse i arbeidslivet
- ✓ Høy avhengighet av offentlige ytelser
- ✓ Ustabile boligforhold
- ✓ Enslige forsørgere
- ✓ Dårligere fysisk og psykisk helse
- ✓ Høyere dødelighet

Øker «voldssakene» ekstra sterkt?

En økning av vold og overgrep som årsak til **meldinger** til barnevernet, fra **22 %** i 2003 til **43,8%** i 2015

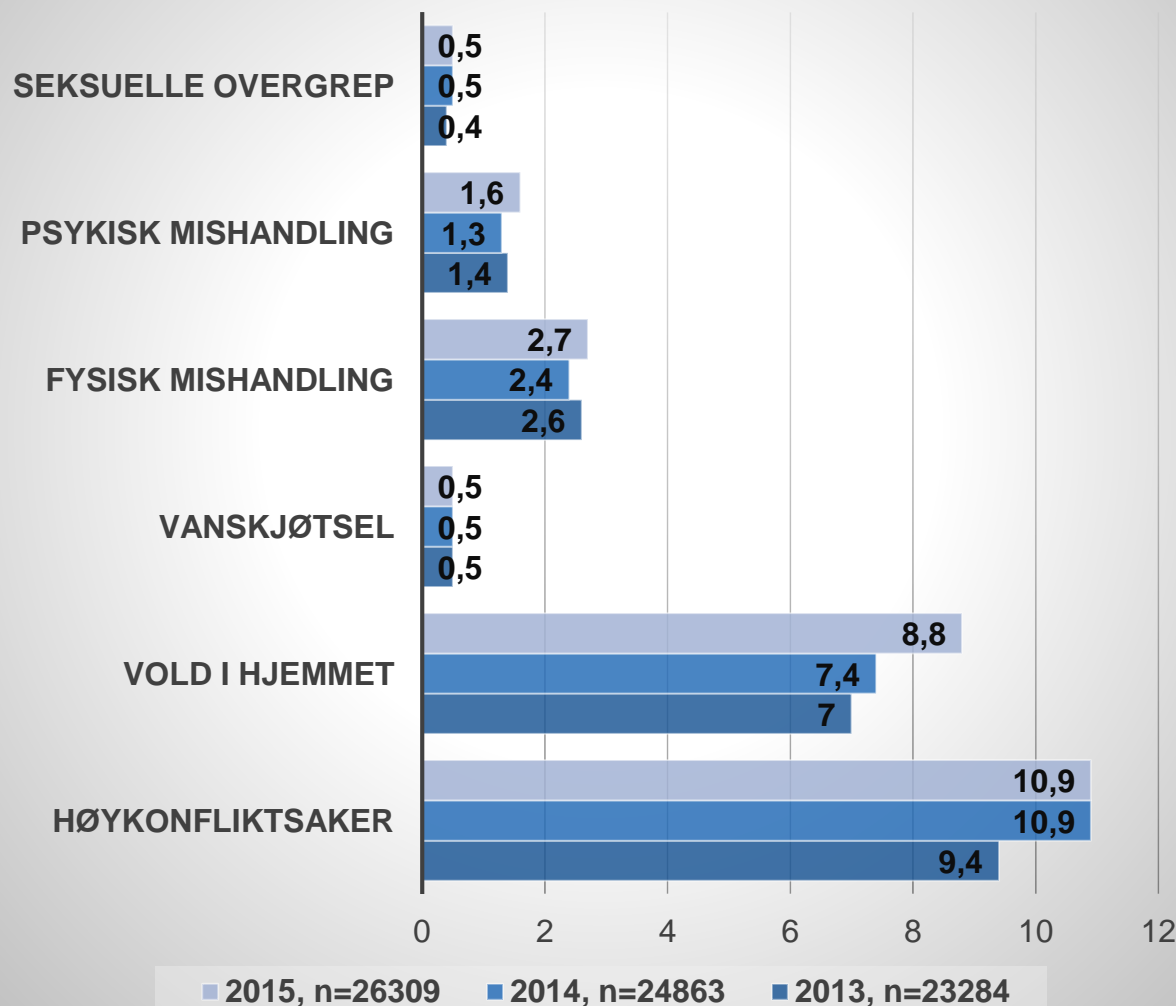

En økning av vold og overgrep som årsak til å **starte undersøkelser**, fra **22,1 %** i 2003 til **49,5 %** i 2015

Men langt fra samme omfang av **tiltak** på grunn av vold og overgrep: tiltak på dette grunnlaget utgjorde **5,5 %** i 2003 og **24,7 %** i 2015. Hele forskjellen fra 2003 til 2015 skyldes dessuten de nyeste kategoriene om høykonfliktsaker og vold i hjemmet/vitne til vold

Økende fokus på høykonflikt og vold i hjemmet

Brukt som årsak til nye tiltak 2013 og 2015. Prosent

Hvordan forstå den relativt omfattende bruken av de to nederste kategoriene som årsak til tiltak?

Motstridende tendenser?

Trenger så
mange
barn/unge
tiltak fra
barnevernet?

Hva er et rimelig
nivå for
barnevernet?

Hva inne-
bærer et økt
fokus på
vold og
traumer?

Uklare
grenseopp-
ganger
mellom
barnevernet
og andre
tjenester?

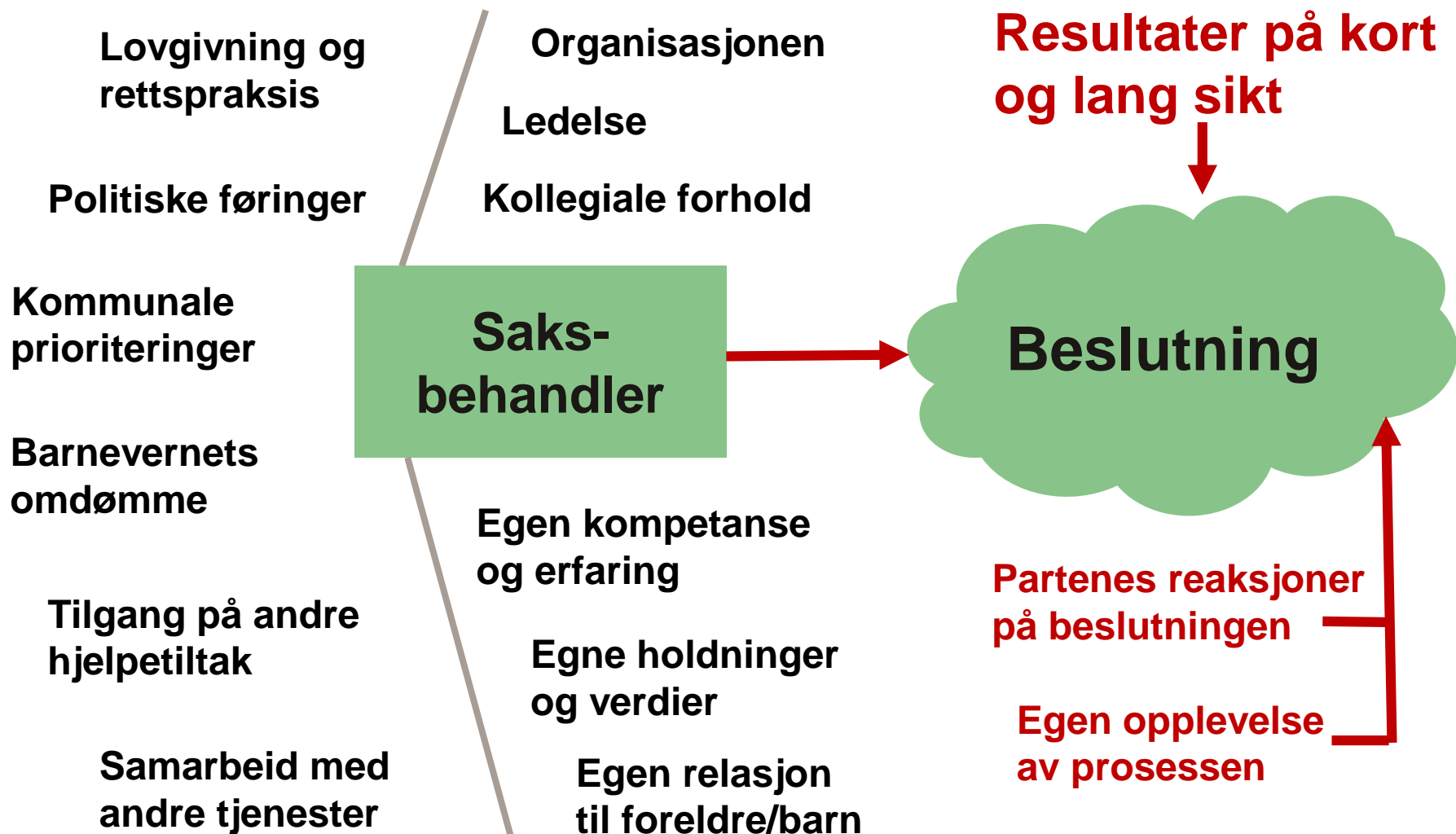
Et
overbelastet
system
prioriterer
«enkle» saker
eller «enkle»
tiltak?

Beslutningsprosesser og beslutninger

Målsettingen med en undersøkelse er å avklare om lovens krav til iverksetting av tiltak er oppfylt - eller ikke

Komplekse beslutningskontekster

«Beslutningsøkologi» (Crea, 2010)

«Kompleksiteten og variasjonen i barnevernsfaglige beslutninger gjør det nødvendig å samle og vurdere en stor informasjonsmengde på en konsistent måte, og slik at variasjonen i perspektiver i prosessen kan maksimeres, for å redusere sannsynligheten for systematiske feilslutninger»

«Beslutninger i team...involverer å styre flere informasjonsstrømmer, så vel som å koordinering og kommunikasjon mellom en mengde ulike personer og datakilder»

«....beslutninger i enkeltsaker og utfallet for klientene har sammenheng med gjensidige relasjoner mellom faktorer på individ-, organisasjons- og lokalsamfunnsnivå»

Definisjon av «beslutning»

Et valg mellom alternative handlemåter i en situasjon preget av usikkerhet

- Begrenset rasjonalitet
- Alltid risiko for feil
- Behov for å arbeide prosessuelt, som kan være vanskelig å få til i praksis

Beslutningsprosessen har tre ledd

Informasjonsinnhenting

Bearbeiding av informasjon

Integrasjon til en beslutning

Omfanget av en undersøkelse

Bvl § 4-3, 2 ledd: Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som den berører, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på å hindre at kunnskap om undersøkelsen blir spredt unødige

- Men i motsetning til?

Fvl § 17: En sak skal være så godt opplyst som mulig

NOU 2016:16, ny § 10, 2. ledd: Undersøkelsen skal klargjøre barnets omsorgssituasjon og gjennomføres systematisk og tilstrekkelig grundig til å kunne avgjøre om det er nødvendig med tiltak etter loven. Undersøkelsen skal gjennomføres så skånsomt som mulig

Fire risikoområder

- Kjennetegn ved barnet eller ungdommen**
- Foreldrenes omsorgskapasitet og samspillet mellom foreldrene**
- Sosiale og materielle forhold**
- Negative skole- og barnehageerfaringer**

Hva bør det innhentes informasjon om?

**Barnets historie,
situasjon og fungering**

**Familiens materielle
og sosiale forhold**

Skole/barnehage

**Foreldrenes
situasjon og
fungering**

**Samspill og kon-
flikter i familien**

**Øvrige familie
og nettverk**

**Tidligere
kontakt med
barnevernet**

**Kontakter med
hjelpeapparatet**

**Ressurser i og
rundt familien**

**Partenes
oppfatninger**

Hvordan skal det innhentes informasjon?

Kartleggingsverktøy

**Konsensusbaserte
Aktuariske**

Samtaler

**Mer eller mindre
strukturerte**

Observasjoner

**Mer eller mindre
systematiske**

Rapporter

**Fra andre
fagpersoner**

Informasjonsbearbeiding

Hensikten er å konstruere en barnevernfaglig argumentasjon

Informasjonsbearbeiding innebærer å kombinere og vekte informasjon, eller en fortolkning av et barns omsorgssituasjon med et barnevernfaglig blikk

En aktiv prosess, der det tilføres fagkunnskap for å begrunne at en omsorgssituasjon er «normativt gal» for et barn

Slutninger er en nødvendig del av prosessen

Konstruksjon av en barnevernsfaglig argumentasjon innebærer at det blir trukket slutninger om ulike sider ved barns omsorgssituasjon og foreldrenes omsorgsevne, og dette driver beslutningsprosessen framover. Eksplisitt og implisitt bruk av fagkunnskap bidrar til å styrke argumentasjonen. Måten argumentasjonen innrettes på, vil samtidig avhenge av typen sak og typen vedtak som er aktuelt.

«Far ser ikke at hans ustabile livsførsel har ført til at jenta ikke har fått knyttet nære kontakter»

«Barneverntjenesten er av den oppfatning at gutten på grunn av omsorgssvikt gjennom flere år har et helt spesielt omsorgsbehov»

«Gutten har opplevd stor ustabilitet i livet sitt så langt ... Mor har ikke skjermet ham for eget rusmisbruk og andre personers misbruk»

«Mor har vist at hun overforenkler jentas følelser og atferd. Hun gir reaksjoner ut fra sin voksne forståelsesramme. Dette fører til at barnet ikke blir ivaretatt på en nyansert måte slik at utvikling og trygghet fremmes»

«Dersom barnet ikke får endret omsorgssituasjon vil hun kunne utvikle ytterligere påfallende atferd og derved bli utstøtt, blant annet i skolesammenheng»

Sentrale, kognitive prosesser

Vanlige kjennetegn ved en beslutningssituasjon

- «Information overload»
- Kompleksitet
- Motstridende informasjon
- Ulike forståelser av en gitt omsorgssituasjon
- Kognitiv dissonans

Kognitive funksjoner, på godt og ondt

- Hvordan hukommelsen fungerer
- Vanlige, menneskelige feil i forbindelse med beslutningsfatting

Beslutninger i gruppe

- Nødvendig korreksjon
- Groupthink

Konsekvenser av marginalisering?

Med unntak av de relativt få som mottar MST, ser ikke økningen i antallet barnevernsklienter ut til å ha ført til en vesentlig annen sammensetning av problematikk blant barnas foreldre

Hva slags rolle skal familiens «utenforskap» spille i konstruksjonen av en barnevernfaglig argumentasjon?

Et kunnskapsbasert barnevern...

Med "kunnskapsbasert" menes det at fagutøvelsen baseres på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn

(Bufdir, 2011)

Viktige avveininger

Hvordan avveie disse fem elementene, og hvorfor?

Hva når det oppstår konflikt mellom hensyn?

Hva betyr endrede, politiske føringer?

- **Større vekt på brukermedvirkning**
- **Økt fokus på vold, overgrep og traumer**
- **Valg av begreper i offentlige dokumenter**

Integrasjon til en beslutning

Hensikten er å foreta en matching mellom sak og lov

Kan barnets omsorgssituasjon subsumeres under lovens krav? Eller ikke?

Hva tenker barn og foreldre?

Hvilke tiltak er aktuelle, og hvilke er tilgjengelige?

Er situasjonen alvorlig nok til at tiltak kan rettferdiggjøres, eventuelt med tvang?

Derneft:

Hva er fordelene med beslutningen man ønsker å ta?

Hva er fordelene med å **IKKE** ta denne beslutningen?

Hva er barnets beste, og hvorfor?

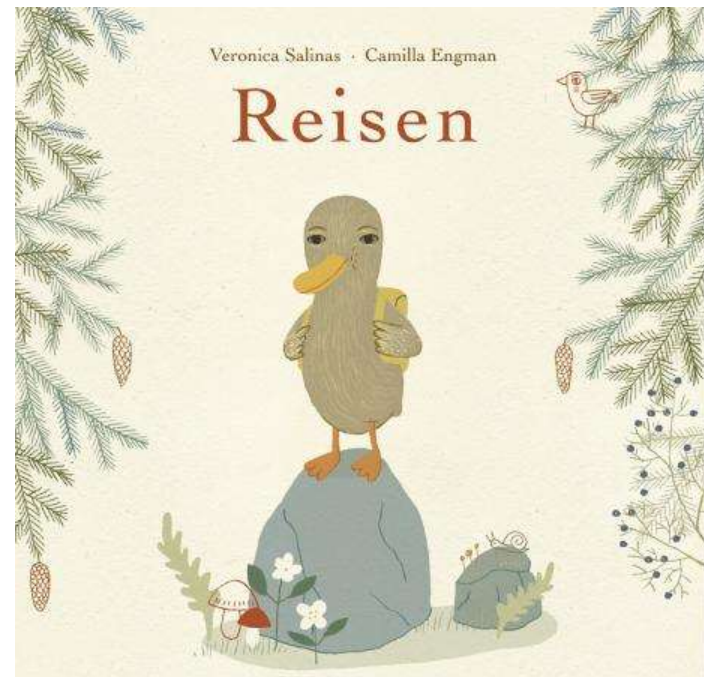
Hva er ulempene med beslutningen man ønsker å ta?

Hva er ulempene med å **IKKE** ta denne beslutningen?

En definisjon av profesjonelt skjønn

Skjønn ses som en uomgjengelig side ved en type praksis som anvender generell kunnskap, nedfelt i handlingsregler, på enkelttilfeller

(Molander & Terum, 2008, s.179).

Det følelsemessig belastende

Vi synes heldigvis det er belastende å påføre andre smerte

Vi synes det er vanskelig å møte at barn og foreldre blir sinte på oss

Vi er redde for å få skylda hvis det viser seg at beslutningen var feil

Vi er redde for at vår sjefer og våre kollegaer ikke støtter oss

To måter å organisere argumentasjonen på

Ett enkelt, tydelig kjennetegn:

Alt på ett kort, som en «figur», et trumfkort

Innebærer at andre kjennetegn ved et beslutningsproblem får mer perifer betydning for beslutningsprosessen, selv om de anses som en del av den barnevernrelevante informasjonen

Kombinasjon av kjennetegn:

Konstruksjon av et puslespill

Innebærer at flere «biter» av et bilde settes sammen, og at helheten i argumentasjonen blir mer enn summen av delene. Ingen av delene er tilstrekkelige i seg selv

Hvordan «vet» vi om en beslutning er riktig?

Formelt (koherens)

- At prosessen er gjennomført på riktig måte?
- At aktuelle beslutningsorganer stadfester forslaget?

Emosjonelt

- At beslutningen føles riktig?

Substansielt (korrespondanse)

- At alle relevante hensyn er ivaretatt?
- At barn og foreldre er enige?
- At barnet får det bedre og/eller at risikoen reduseres?

Beslutningsfatting krever tid!

Skal man være trygg på at en beslutning er så god som man får den, trengs det tid til å bearbeide den kognitive dissonansen som følger av å måtte ta kompliserte og følelsesmessig belastende beslutninger

Det krever tid å diskutere beslutningene, og et «klima» der det er nødvendig og riktig å være kritisk – innen rimelige grenser

Ettersom ikke alle saker er like kompliserte og omfattende, trengs tid til å sortere ut de mindre alvorlige sakene

Hva slags holdning har vi til å gjøre feil?

Type I og type II feil

Å la være å tilby/iverksette tiltak for barn og unge som burde fått det

Å iverksette tiltak for barn og unge som ikke burde fått det

Hva er vi reddest for?

- Å la være å handle, særlig med dagens fokus på vold og overgrep? Bedre å gjøre noe?
- Å handle når det er berettiget, men på feil eller skadelige måter?
- Å handle når det er uberettiget?

Unngåelige og unngåelige feil

Feil som skyldes manglende kunnskap er unngåelige

MENS

feil som oppstår på grunn av iboende kjennetegn ved intuitiv tenkning er unngåelige, og kan reduseres hvis profesjonelle inntar en mer kritisk holdning til sine egne vurderinger

FØLGELIG

er feilvurderinger en uunngåelig del av praksis, og det å akseptere dette er en sentral del av god praksis

Noen knagger for å redusere feil

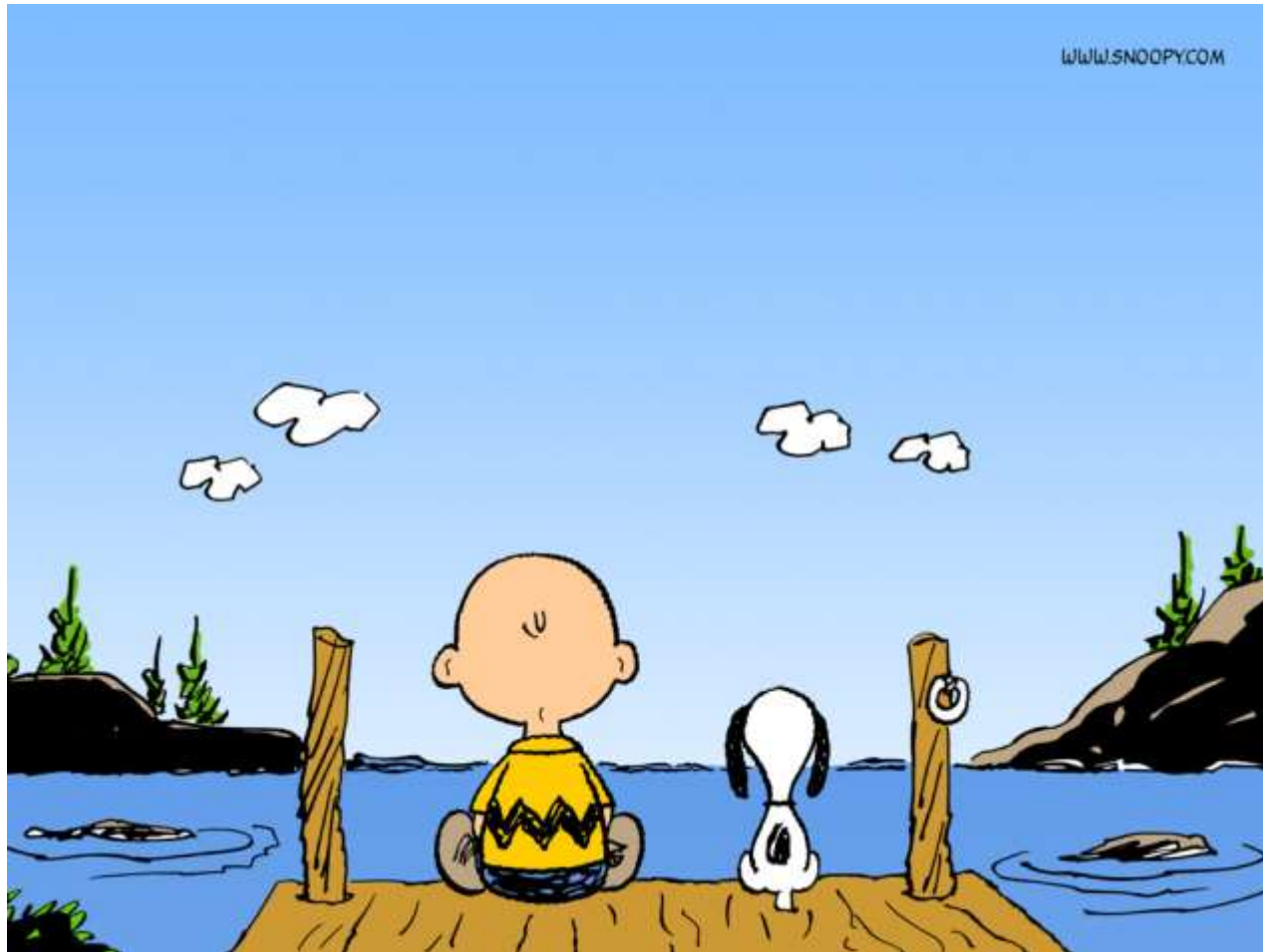
- **Førsteintrykk bør alltid vurderes som tentative og åpne for revisjon, gjennom å etterprøve hvor korrekt denne informasjonen er**
- **Videre undersøkelser kan skaffe nye, sentrale biter til puslespillet**
- **Refleksjon over hvordan bitene i puslespillet passer sammen, kan gi muligheter for å revidere den oppfatningen man har dannet seg**
- **Man må ha et reflektert og kritisk forhold til hva slags informasjon det dreier seg om, slik at informasjonen blir en god beslutningsstøtte og ikke øker følelsen av handlingslammelse**

Organisasjonskulturen er helt sentral

- Når skyld individualiseres og samfunnet leter etter syndebukker når det begås feil og tas gale beslutninger, blir profesjonelle defensive
- Arbeidet med barn som utsettes for mishandling, omsorgssvikt og overgrep preges av engstelse og usikkerhet. Denne tendensen forsterkes hvis man arbeider i en organisatorisk kontekst kjennetegnet av hyppige omorganiseringer og press på ressurser og ansatte
- Organisasjonen har ansvaret for å håndtere arbeidssituasjonen på en slik måte at de ansatte kan fokusere på å hjelpe barn, og ikke føle at det viktigste er å sørge for å ha ryggen fri hvis det blir bråk

Takk for oppmerksomheten!

Noen referanser

Backe-Hansen, E. (2001). *Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse*. Oslo: NOVA, rapport nr. 2/2001. Doktoravhandling til graden Dr. psychol.

Bartelink, C. T., A. van Yperen & I. J. ten Berge (2015). Deciding on child maltreatment: A literature review on methods that improve decision-making. *Child Abuse & Neglect*, 49, 142-153.

Christiansen, Ø. & B. Kojan (red). (2016). *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

Coohey, C. m.fl (2013). Actuarial risk assessment in child protective services: Construction methodology and performance criteria. *Children & Youth Services Review*, 35, 151-161.

Crea, T. M. (2010). Balanced decision making in child welfare: structured processes informed by multiple perspectives. *Administration in Social Work*, 34, 196-212.

Price-Robertson, P. & L. Bromfield (2011). *Risk assessment in child protection*. Melbourne: National Child Protection Clearinghouse.

Molander, A. & Terum, L.-I. (2008). *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Munro, E. (1996). Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. *British Journal of Social Work*, 26, 793-808.

Munro, E. (1999). Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect*, 23, 793-808.

Skotte, P. S. (2016). Colligation in child welfare work: Decision-making in a case on the tipping point. *Qualitative Social Work*, DOI: 10.1177/1473325016654558